

บทที่ 3

กรอบแนวคิดและวิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ทำศึกษาในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางพัฒนากระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของจังหวัดมหาสารคามให้มีความเหมาะสมร่วมสมัย และออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ให้เป็นที่พึงพอใจต่อกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเมื่อได้ศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวข้องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ จึงได้ดำเนินงานตามแผนงาน ดังนี้

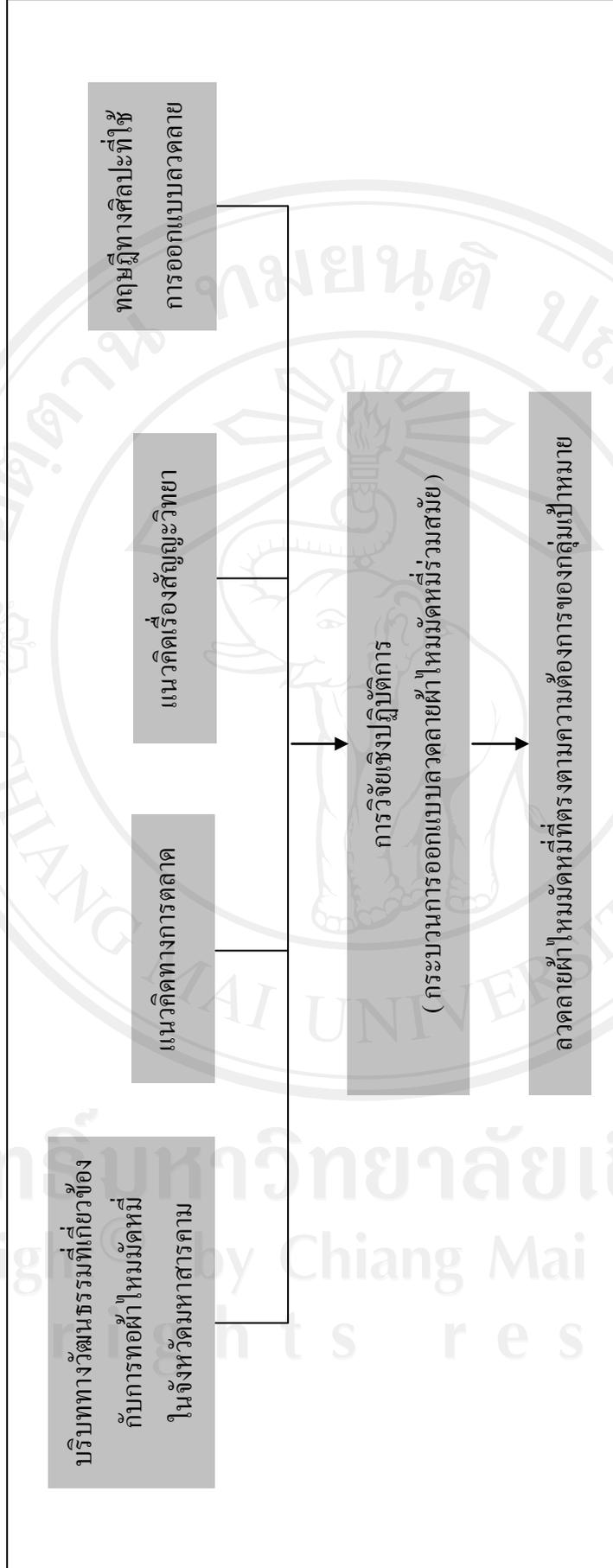
- 3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา
- 3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานและ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.3 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
- 3.4 แผนการศึกษา

3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การทอผ้าไหมมัดหมี่ สามารถทำให้เป็นอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในจังหวัดมหาสารคามได้ เพราะเป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นมีฝีมือและความชำนาญอยู่แล้ว แต่หากยังทำตามแบบอย่างดั้งเดิม โดยไม่มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัย อาจทำให้อาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดมหาสารคามไม่เกิดการพัฒนาที่เหมาะสมเท่าที่ควร

เพื่อส่งเสริมอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดมหาสารคามให้มีความก้าวหน้า จึงต้องหาแนวทางพัฒนากระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดมหาสารคามให้มีความร่วมสมัยยิ่งขึ้น ซึ่งในปัจจุบันมีแนวคิดร่วมสมัยหลายสาขาวิชา ที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ เรื่องบริบทวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดมหาสารคาม แนวคิดเรื่องการตลาด แนวคิดเรื่องสัญญาวิทยา และทฤษฎีทางศิลปะที่ใช้ในการออกแบบลวดลาย เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยสามารถแสดงเป็นแผนภาพดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพ 3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานและ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาและพบว่ากระบวนการออกแบบของ John Christopher Jones และ Christopher Alexander เป็นกระบวนการที่มีรายละเอียดชัดเจน ทำให้เข้าใจถึงการทำงานในแต่ละขั้นตอนได้โดยง่าย จึงได้นำมาปรับใช้ในการศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดมหาสารคามในครั้งนี้ โดยมีการประยุกต์ใช้แนวคิดร่วมสมัยสาขาต่างๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่างๆ 8 ขั้นตอนตามลำดับดังนี้

3.2.1 การกำหนดขอบเขตของปัญหา

ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่เป็นสัญลักษณ์รูปแบบหนึ่ง หากแต่สัญลักษณ์ (ลวดลาย) ของผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิมที่พบในจังหวัดมหาสารคามนั้น ยังสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายได้ไม่ดีนัก จึงไม่นิยมนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงต้องศึกษาเรื่องการสื่อสารผ่านสัญลักษณ์ (ลวดลาย) ของผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิมก่อน ซึ่งผลของการศึกษาจะทำให้ทราบสาเหตุของปัญหาการสื่อสารของลวดลายแบบดั้งเดิมกับกลุ่มเป้าหมาย ทำให้สามารถกำหนดขอบเขตของปัญหาได้อย่างชัดเจน โดยวิเคราะห์ด้วยตารางวิเคราะห์สัญลักษณ์ตามแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์วิทยาของเฟร์ดินองค์ เดอ โซสซูร์

3.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

(1) การวิเคราะห์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาจำแนกตามองค์ประกอบของสัญลักษณ์คือ

(1.1) ความหมายสัญลักษณ์ (Signified) ศึกษาความหมายของสัญลักษณ์ ที่กลุ่มเป้าหมายต้องการ โดยแยกแยะตามรสนิยมการแต่งกายของกลุ่มเป้าหมาย และผลิตภัณฑ์ในกลุ่มเครื่องแต่งกายที่กลุ่มเป้าหมายต้องการ

(1.2) รูปลักษณ์สัญลักษณ์ (Signifier) ศึกษารูปลักษณ์ ที่กลุ่มเป้าหมายต้องการ โดยแยกแยะตาม องค์ประกอบทางศิลปะของลวดลายได้มาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างกลุ่มเป้าหมายจำนวน 100 คน โดยใช้แบบสอบถาม เรื่อง ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่อผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดมหาสารคาม และแปลผลทางสถิติแบบหาค่า ร้อยละ (%)

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ หลังจากที่ได้ทราบว่ากลุ่มเป้าหมายต้องการผลิตภัณฑ์อะไรแล้ว ในขั้นตอนนี้จะได้นำมาผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมาแยกแยะ ส่วนประกอบต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการสร้างแนวความคิดในการออกแบบ โดยในขั้นตอนนี้ จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสำรวจจากนิตยสาร และสื่อแฟชั่น ออนไลน์ แปลผลโดยการบรรยาย

(3) การ วิเคราะห์กรรมวิธีการผลิต การศึกษาในครั้งนี้มีขอบเขตอยู่ที่กรรมวิธีการมัดหมี่ โดยแยกแยะตามกรรมวิธีการทำผ้ามัดหมี่ของกลุ่มทอผ้าบ้านกุคั้ง ในขั้นตอนนี้จะ เก็บรวบรวม ข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แปลผลโดยการบรรยาย

3.2.3 การสร้างแนวความคิดหลัก

เนื่องจากลวดลายผ้าไหมแบบดั้งเดิมยังไม่สามารถสื่อสาร (ดึงดูดความสนใจ) กับ กลุ่มเป้าหมายได้ จึงต้องมีการออกแบบแบบลวดลายใหม่ ซึ่งเมื่อนำแนวคิดเรื่อง ความสัมพันธ์แบบ คู่ตรงข้าม (Binary Opposition) ที่กล่าวว่า ไม่มีอะไรมีความหมายในตัวเอง สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะมี ความหมายต่อเมื่อนำไปสัมพันธ์กับอีกระบบหนึ่งและคู่ความสัมพันธ์ที่ช่วยให้เห็นความหมายที่ ชัดเจนที่สุดคือ ความสัมพันธ์แบบคู่ตรงกันข้าม

ดังนั้นในขั้นตอนนี้จึงได้นำ แนวคิดดังกล่าว มาประยุกต์ใช้ในการหาแนวคิดหลักใน การออกแบบลวดลายใหม่ให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนอย่างเป็น ระบบ โดยการวิเคราะห์ด้วยตาราง วิเคราะห์สัญลักษณ์ เปรียบเทียบระหว่างสัญลักษณ์ (ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่แบบดั้งเดิม) กับสัญลักษณ์ (ลวดลาย) ผ้าไหมมัดหมี่ที่จะออกแบบใหม่

3.2.4 การออกแบบร่าง

เป็นการ นำเอาแนวความคิดหลัก มาตีความ และแปลผลให้เป็นแบบร่างอย่างเป็น รูปธรรมให้ได้มากที่สุด โดยแบ่งการออกแบบเป็น 2 ส่วน คือ

(1) การออกแบบโครงสร้างผลิตภัณฑ์ เป็นการกำหนด ขนาด รูป ร่าง รูปทรงของ ผลิตภัณฑ์ การเลือกใช้ชนิดของสีและชนิดของเส้นใย ให้มีความเหมาะสมกับแนวคิดการออกแบบ

(2) การออกแบบองค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย เป็นการนำทัศนธาตุ ทางศิลปะ (Visual Element) คือ จุด เส้น สี รูปร่าง รูปทรง หรือ พื้นผิว ที่ได้มาจากแรงบันดาลใจ ในการ ออกแบบ มาจัดองค์ประกอบทางศิลป์ ใหม่ให้เกิดเป็นลักษณะของลวดลายตามกรอบแนวคิดและ ทฤษฎีทางด้านศิลปะ

นักออกแบบสิ่งทอได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เช่น PhotoShop, Nedgraphics, Illustrator, Director ซึ่งโปรแกรมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นซอฟต์แวร์สำคัญที่นักออกแบบ นิยมนำมาใช้ในการสร้างงาน (มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2548: น 81) เพื่อให้เกิดความสะดวกและ รวดเร็วในการออกแบบ โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือก ใช้โปรแกรม Adobe Illustrator เป็น เครื่องมือในการออกแบบ

3.2.5 การคัดเลือก

เมื่อทำการออกแบบร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงนำ แบบร่างที่ออกแบบแล้วมาคัดเลือก ด้วยการเก็บข้อมูลจากการสอบถาม แนวโน้มความนิยมจากกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายจำนวน 50 คน ได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากเกณฑ์ความชอบ – ไม่ชอบ ของผู้ตอบคำถามและพิจารณาเกณฑ์ในการคัดเลือกมา 10 แบบ เพื่อนำมาสร้างเป็นต้นแบบ ซึ่งเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกจะดูที่คะแนนความชอบของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย ตั้งแต่ ร้อยละ 60 ขึ้นไป หลังจากนั้น นำแบบร่างทั้ง 10 แบบ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอคำแนะนำก่อนนำไปกำหนดรายละเอียด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วย

- (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุปรานี ลักษณะศิโย อาจารย์ประจำสาขาวิชาการออกแบบสิ่งทอ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์วาริน ปัญญาพุทธิพงศ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการออกแบบสิ่งทอ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- (3) นางสมจิต บุรีนอก ประธานกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านกุตุรงค์ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

3.2.6 การออกแบบรายละเอียด

ในขั้นตอนนี้ได้แบ่งการทำงานออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

(1) การกำหนดรายละเอียดแบบร่าง ซึ่งได้แก่ การกำหนดขนาดสัดส่วนของผ้า ลักษณะของแม่ลาย ขนาดสัดส่วนของแม่ลาย ลักษณะของเส้นไหมที่จะใช้ในแต่ละผืน เทคนิควิธีในการทอ จังหวะการทอในแต่ละหน่วยลาย เพิ่มเติมลงไปแบบร่าง เพื่อใช้เป็นข้อกำหนดในขั้นตอนการสร้างต้นแบบ

(2) การสร้างต้นแบบ เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ในการผลิตตามกรรมวิธีการทำผ้าไหมมัดหมี่แบบพื้นเมืองของจังหวัดมหาสารคาม โดยการทดลองผลิตผ้าต้นแบบ ซึ่งในขั้นตอนนี้ มีกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านกุตุรงค์เป็นผู้ร่วมศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Observation) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสรุป และแปลผลโดยการบรรยาย

3.2.7 การประเมินผล

เมื่อสร้างต้นแบบผ้าเสร็จครบตามที่กำหนดแล้ว จึงนำผ้ายดังกล่าวมาประเมิน ความพึงพอใจ โดยประเมินจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม คือ ตัวอย่างกลุ่มเป้าหมายจำนวน 100 คน และผู้เชี่ยวชาญทางการพัฒนาผ้าทอพื้นเมือง จำนวน 3 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุปราณี ลักษณะศิโย อาจารย์ประจำสาขาวิชาการออกแบบสิ่ง
ทอ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วาริน บุญญาพุทธิพงศ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการออกแบบ
สิ่งทอ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คุณสำรวย เย็นเฉื่อย นักออกแบบลวดลายผ้าทอพื้นเมือง

ในขั้นตอนนี้ จะเก็บรวบรวมข้อมูลจาก แบบสอบถาม ประกอบต้นแบบผลิตภัณฑ์ ๓
(Model Study) และประเมินผลตามหลักทางสถิติ แบบหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
(S.D) และแปรผลโดยการบรรยาย โดยใช้เครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)
5 ระดับ ที่มีการการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

4.51 – 5.00 พึงพอใจในระดับมากที่สุด

3.51 – 4.50 พึงพอใจในระดับมาก

2.51 – 3.50 พึงพอใจในระดับปานกลาง

1.51 – 2.50 พึงพอใจในระดับน้อย

1.00 – 1.50 พึงพอใจในระดับน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2543: 100)

3.3 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทำการศึกษาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ตัวอย่างกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด ได้แก่ บุคลากรหญิงอายุ 25-35 ปี ที่มี
การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ทำงานในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 100 คน
โดยใช้วิธีการสอบถามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่อผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดมหาสารคาม โดย
ในขั้นตอนนี้ จะเก็บรวบรวมข้อมูลจาก แบบสอบถาม และประเมินผลตามหลักทางสถิติ แบบหาค่า
ร้อยละ (%)

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผ้าพื้นเมือง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มี
โครงสร้าง จำนวน 3 ท่าน คือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วาริน บุญญาพุทธิพงศ์ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุปราณี

ลักษณะศิโย อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คุณสำรวย เย็นเฉื่อย นักออกแบบลวดลายผ้าทอพื้นเมือง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มช่างทอผ้าบ้านกุตุรง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และสังเกตการแบบมี
ส่วนร่วม

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ทำการศึกษาโดยรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร
(Document Data) จากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

1. วิทยานิพนธ์และงานวิจัย (Thesis and Research) จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. นิตยสารแฟชั่น ได้แก่ นิตยสาร ฮาร์เปอร์ส บาร์ซาร์ (Harper' Bazaar) นิตยสารแม
รี แคลร์ (Marie Claire) นิตยสารคลีโอ (Cleo) เดื่อนิตยสารมาดามฟิกาโร (Madame Figaro)
นิตยสารแอล (ELLE) นิตยสารดิฉัน นิตยสารแพรว นิตยสารสุดสัปดาห์ นิตยสาร Wallpaper (Thai
Edition)
3. เครือข่ายข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น
<http://www.smethai.net>

3.4 แผนการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ได้วางแผนการศึกษาโดยแบ่งระยะเวลาในการศึกษา ออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ช่วงเวลา	แผนการดำเนินงาน	เวลาการปฏิบัติงาน
ระยะที่ 1	ศึกษาและทบทวนวรรณกรรม	เดือนมกราคม 2548 - ธันวาคม 2549
ระยะที่ 2	การพัฒนากระบวนการออกแบบ ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่	เดือนมกราคม 2550 - ธันวาคม 2551
ระยะที่ 3	สรุปและรวบรวมผลการศึกษา	เดือนมกราคม 2552 - เมษายน 2552
ระยะที่ 4	รายงานผลการศึกษา	เดือนพฤษภาคม 2552 – ตุลาคม 2552

ตาราง 3.1 การวางแผนการศึกษาโดยแบ่งระยะเวลาในการศึกษา